

Over een auteur, een verjaardag, een novelle en een hommage

Franco Troiano (1944), de auteur van deze novelle, is de oprichter en algemeen directeur van de Groep EUROLOGOS, een multinationale taalserviceonderneming die twintig jaar geleden werd opgericht. Het verhaal beschrijft hoe een jonge Vlaamse vertaalster in Italië op zoek gaat naar de sporen van de Grote Polyglot, naar haar liefdesdensiteit en, heel eenvoudig, naar haar eerste job. De vertaling van de novelle in zes talen en een inleiding over « la traduction belle et fidèle » bekronen deze hulde aan de Patroonheilige van de vertalers, die ware kosmopolitische en moderne intellectueel van 1500 jaar geleden.

Cover page illustration:
“Saint Jerome”
by Il Caravage (1573-1610),
Rome, Galleria Borghese

Illustration de couverture:
“Saint Jérôme”
d’après Le Caravage (1573-1610),
Rome, Galleria Borghese

Abbildung auf der Titelseite:
“Heiliger Hieronymus”
von Caravaggio (1573-1610),
Rom, Galleria Borghese

Ilustración de la portada:
“San Jerónimo”
según Caravaggio (1573-1610),
Roma, Galleria Borghese

Illustratie op de kaft:
“Heilige Hiëronymus”
van Caravaggio (1573-1610),
Rome, Galleria Borghese

Illustrazione di copertina
“San Gerolamo”
Il Caravaggio (1573-1610),
Roma, Galleria Borghese

Franco Troiano

Jerome

By the same author, published by TCG Editions:
“Traduction, adaptation & editing multilingue”
in collaboration with J. Permentiers and E. Springael (1994),
the Italian version
“Traduzione, adattamento & editing multilingue” (1996)
and
“Destra, sinistra o centro? Sopra.” (1994)

Telos Communication Group Editions
550, Chaussée de Louvain - 1030 Brussels
Tel.: +32.2.735.4818 - Fax.: +32.2.736.87.67

info@eurologos.com

ISBN: 2-9600071-5-8 – D/1998/6961/6

“Traduttori”
First edition
Brussels, August 1994
Second edition
Milan, August 1996

Franco Troiano

Jerome

A novel in seven languages in memory of Saint Jerome,
patron saint of translators.

Jérôme

Une nouvelle en sept langues en hommage à Saint Jérôme,
patron des traducteurs.

Hieronymus

Eine Novelle in sieben Sprachen, gewidmet dem Heiligen Hieronymus,
Förderer der Übersetzer.

Jerónimo

Una novela en siete idiomas en homenaje a San Jerónimo,
patrón de los traductores.

Hiëronymus

Een novelle in zeven talen, als eerbetoon aan de heilige Hiëronymus,
de patroonheilige van de vertalers.

Gerolamo

Un racconto in sette lingue in omaggio a San Gerolamo,
patrono dei traduttori.

Hiëronymus

Een Italiaanse novelle

van Franco Troiano
uit “Traduttori”,

TCG Edizioni, Milano, 1996

vertaald in zes talen

(EN-FR-D-SP-NL-GR)

**Twintigste verjaardag
van de
Eurologos Groep
(1977-1997)**

Hommage aan de heilige Hiëronymus, patroonheilige van de vertalers.

De EUROLOGOS Groep viert op 13 november 1997 de 20ste verjaardag van haar oprichting met een eerbetoon aan de heilige Hiëronymus, patroonheilige van de vertalers. De spilactiviteit van onze zetels in Brussel, Keulen, Milaan, Athene en Antwerpen blijft immers de productie van meertalige service, ondanks de evolutie van onze multimediatoepassingen.

We hebben dit gebeuren op passende, eenvoudige en zeer “dagelijkse” wijze willen vieren: met de publicatie van een tekst in verschillende talen, wat wij al twee decennia (meer dan 5.000 intense werkdagen) gewoon zijn te doen.

Nu wilde het lukken - maar niets is toevallig - dat de eerste novelle die onze oprichter en algemeen directeur Franco Troiano had gepubliceerd, de titel Hiëronymus droeg. Het boek Traduttori, dat in 1994 is uitgegeven door T.C.G. Editions in Brussel, begon emblematisch met dit verhaal, waarin een jonge Vlaamse vertaalster op zoek gaat naar de sporen van de Heilige Vertaler in Italië... We hoefden dus alleen maar de vertalers en revisoren van de Groep Eurologos te vragen deze novelle om te zetten in de vijf talen die tot de belangrijkste van Europa behoren: het Engels, het Frans, het Duits, het Spaans en het Nederlands. De Italiaanse versie was er al, want onze zeer Milanese algemene directeur had de novelle oorspronkelijk in zijn moedertaal geschreven.

Uiteraard hebben wij ons best moeten doen om de twintigtal andere - zo belangrijke - talen te vergeten die het Grote Europa van het Oeralgebergte tot Lissabon telt. De vertalers, dat is bekend, hebben nog werk voor de boeg van de met sterren omkranste Unie van ons Oude Continent.

Met dit boekje, dat zo opvallend bescheiden en gedisproportioneerd is in het licht van de taalkundige uitdagingen van onze tijd, hopen wij op zijn minst het risico van zelfbewieroking, de fatale valstrik van herdenkingen, te hebben vermeden.

Karl Vandeputte
Marketing Manager
Groep Eurologos

Brussel, 13 november 1997

Hulde aan de heilige Hiëronymus, Kerkgeleerde en Patroonheilige van de vertalers.

De Heilige Hiëronymus (v. 347-420),
gravure van
Albrecht Dürer (1471-1528).

Een polyglot van 1500 jaar geleden als patroonheilige van de vertalers.

Verschillende vertalersverenigingen over de hele wereld betuigen op 30 september, zijn kerkelijke feestdag, eer aan zijn kunst om goed te vertalen. Hiëronymus was immers de eerste die de Bijbel (wonderwel) omzette uit het Hebreeuws en het Grieks in het Latijn: de fameuze Vulgata. Maar de vertalers zijn hem ook dankbaar om zijn vele leerrijke beschouwingen over de manier waarop trouw vertalen kan worden gekoppeld aan stilistische schoonheid. Als secretaris van Paus Damasius en gezant in het oude Gallië belichaamde de Heilige Hiëronymus de figuur van de kosmopolitische polyglot, wat hem 1500 jaar vóór onze tijd al modern maakte.

Zes vertalingen van dezelfde novelle, gepubliceerd naast het origineel: per definitie een halsbrekende vertaaltoer.

Niet alleen de Heilige Hiëronymus, maar ook de lezers willen we om welwillendheid smeken: schiet niet op onze zes pianisten die het product van hun vertolking op pc-klavier hebben durven publiceren naast de originele Italiaanse novelle.

Henri Miller vroeg zich altijd af wat er van zijn boeken werd “in de handen van de vertalers”. En Umberto Eco heeft zich zelfs afgevraagd of een schrijver niet verplicht was “in God te geloven” wat vertalingen betrof van zijn teksten in talen die hij niet kende. In dit boek met de zeventalige versie van dezelfde novelle hebben we deze problemen niet ontmoet, maar hadden we wel af te rekenen met een veel geduchtere moeilijkheid: het afremmen van het onvermijdelijke hyperkriticisme van de polyglottische lezer. In Europa is twee- of drietaligheid immers niet langer een zeldzaamheid die de belangstelling van de culturele antropologie wekt. De veralgemeende studie van talen - zelfs al is het peil niet altijd je dat - bevordert meertalige lectuur. Internationale pers, reizen, communicatie, films in originele versie, zappen op tv (een onvermijdelijk “multicultureel” object), raadpleging van meertalige reamedocumentatie en e-mails op internet bewerken een ingrijpende verandering in de traditioneel eentalige benadering van lectuur.

Er wordt weer aandacht besteed aan de valorisatie van elke taal vanuit geostilistisch, filologische en orthografisch-syntactisch standpunt, en dat is een goede zaak.

De gebruikelijke, onvermijdelijk incestueuze attitude tegenover de eigen cultuur is in onze zogenoemd postindustriële tijd dus een radicale mutatie aan het ondergaan. De multiculturele onderstroom heeft ons beeld van het intellectuele patrimonium van ons Oude Continent al getekend. Europa zal multicultureel en meertalig zijn of zal niet zijn. Het is het overigens al.

Dit kleine boek wil dus ook - heel nederig - getuigen van de weg die moet worden afgelegd om het ontstaan te geven aan een nieuw concept van de eigen taalidentiteit. En vooral van de creatie van een nieuw type van relaties die zij moet aangaan met andere culturele vaderlanden, de andere talen.

Letterlijkheid als uitmuntende vertaalmethode, of de vertaler “als geketende danser”.

Al twintig jaar bestrijdt de Eurologos Groep onvermoeibaar het vooroordeel dat “letterlijke” vertalingen slechte omzettingen zouden zijn. In feite wordt de naam “letterlijke” vertalingen nogal dikwijls toegepast op erbarmelijke woord-voor-woordvertalingen, klakkeloze vertalingen!

In de lijn van de grote vertaalwetenschappelijk traditie stellen wij dat letterlijkheid een *conditio sine qua non* is voor elke goede vertaling. Een noodzakelijke, zij het onvoldoende voorwaarde.

Een letterlijke vertaling is eigenlijk een trouwe vertaling die alle semantische en morfologische connotaties van de brontaal weergeeft.

Niets belet natuurlijk dat een letterlijke vertaling geostilistisch en sociostilistisch onberispelijk is.

Anderzijds kunnen we ook uitermate stijlvol geschreven versies ontmoeten die bezwaarlijk nog vertalingen kunnen worden genoemd!

Martina Csolány, een opmerkelijke vertaalwetenschapster, beschrijft met een prachtig beeld de goede vertaler. Zij ziet hen als “gekete dansers”. Artistiek gezien dansers in hun eigen moedertaal (doeltaal), maar nederig geketend aan de betekenis -de hele betekenis - van de brontaal.

De moderne uitdaging van de “mooie en trouwe” vertalingen en de geglobaliseerde logosfeer.

De moderne vertaling pretendeert aldus dat ze tegelijk mooi en trouw is. Zelfs in de literatuur heeft het roemvolle en tegelijk nefaste gebruik van de “belles et infidèles” afgedaan. Het ging om teksten die waren “vertaald” door schrijvers die de vreemde taal onvoldoende kenden en vooral, die hun literaire ego voorrang gaven, in plaats van zich nederig ten dienste van de schrijver te stellen. Het is trouwens wel vaker gebeurd dat talentvolle schrijvers de vertaling toevertrouwden aan buitenlandse auteurs die ronduit middelmatig waren. Hun teksten waren veeleer uitstekende aanpassingen, staaltjes van herwerkend vertalen, dan echte vertalingen.

De zes vertalers van dit boek hebben dus als instructie meegekregen: een letterlijke versie produceren, maar tegelijk de stijl weergeven zonder interferenties tussen bron- en doeltaal.

Dat maakt hun prestaties uitermate virtuoos.

De hyperkritische lezers - vooral de collega-vertalers die op dat punt vaak zo ongenadig en wreed kunnen zijn - zullen dus hun onvermijdelijke “puristische” agressie moeten temperen. Laten ze er maar aan denken dat de Heilige Hiëronymus sinds vijftienhonderd jaar talloze willekeurige en ijdele aanvallen op zijn Vulgata heeft moeten incasseren. En nochtans in zijn Bijbel de meest vertaalde en gedrukte brontekst van de hele geschiedenis.

De goede meertalige lezer - a fortiori de goede vertaler - moet aldus de allerhoogste kritische verdraagzaamheid cultiveren. Die geest is overigens broodnodig in onze logosfeer, onze continenten die zo wereldwijd worden en al volop multicultureel bezig zijn. .

Schiet dus niet lichthartig op de pianisten, vooral als ze met talent geketend zijn.

De directie van
Groep EUROLOGOS
Centrale zetel van Brussel

Brussel, juli 1997

HIËRONYMUS

**”Non verbum e verbo,
Sed sensum
Exprimere de sensu”**

De Heilige Hiëronymus,
De optimo genere interpretandi
Littera LVII*

* De Engelse vertaling van de talrijke brieven die de Heilige Hiëronymus in het Latijn heeft geschreven, is ook te vinden op internet.

**“De waarheid ontdek je niet.
 Je creëert ze.”**

Antoine de Saint Exupéry

Ze vonden het vreemd dat het meisje met het strakke T-shirt koppig bleef proberen in de kerk binnen te geraken. Ze was er al eens helemaal rondgewandeld en had zelfs een poging ondernomen om zich via de sacristie toegang te verschaffen.

De pastoor van Stazzona opende het kerkje alleen voor de zondagse ochtendmis. De schaarse zielen van Brenzio, een deel van westelijk Alto Lario, kwamen er reeds vijf eeuwen samen, als werden ze aangetrokken door een onheuglijk gebod waaraan de klok zonder mogelijke echo herinnerde. Een toon die hun blik nog verder deed dwalen over het onmetelijke panorama, dat zich oploste in de verte, waar alleen nog de besneeuwde alpentoppen te onderscheiden waren.

De kerk was aan het einde van de vijftiende eeuw op een van de meest betoverende uitsprongen van het meer gebouwd, halverwege op de steile berghelling. Voor de omwonenden was het de natuurlijkste zaak dat ze er sinds jaar en dag vanuit hun hooischuren en berghutten heen trokken, om er met de stilzwijgende en tegenwoordig schaarse waardigheid van de nederigen de bedwelmende schoonheid van de bergen in de spiegel van het meer te aanschouwen.

“Excuseer, is de kerk niet open?”

De twee schaakspelers keken haar aan zonder aanstalten om hun spel te onderbreken. Alvorens antwoord te geven, plaatste Alberto het paard op d4. De tevredenheid over de goede centrale positie die hij had veroverd, deed niets af aan zijn nieuwsgierige bewondering naar de uitdagende welvingen van het meisje.

Ook het meisje was, ondanks haar voornemen om in de kerk te komen, verbaasd blijven toekijken hoe deze twee mannen opgingen in een spel dat ze nooit had verwacht in Italië. In Oekraïne, waar de Gentse universiteit twee jaar geleden een reis had georganiseerd, had ze veel zien schaken, zelfs in openbare parken.

Maar hier in Bellagio, ten aanschouwen van wel honderd kilometer bergen, in een zo verblindende kleurenweelde tussen hemel en aarde, leek het haar een opperste luxe zich te kunnen concentreren op een zwart-witbord van dertig op dertig centimeter.

“Goeiendag, weten jullie soms hoe het altaar van de Heilige Hiëronymus te bezichtigen is?”

Alberto bekeek zijn grootvader, die de looper net dreigend op g7 had geplaatst. Al meer dan vijftig jaar bezocht hij de kerk. Reeds voor hij zich bij de partizanen had gevoegd, die in die bergen boven Dongo hun kamp hadden opgeslagen. Ja, die partizanen die Mussolini hadden gearresteerd terwijl hij trachtte te vluchten. De verschrikte Duce had zich nutteloos en roemloos gecamoufleerd tussen de soldaten van een Duitse colonne in aftocht.

Alberto had nog nooit van de Heilige Hiëronymus gehoord en wist ook niet dat in de kerk een altaar aan hem was gewijd. De oude man, op wiens revers een hele rij medailles van de bergtroepen was gespeld, herinnerde zich iets: “Maar ja, er is een fresco. Het moet dat rechtse zijn. Dat moet je aan Don Mario vragen.”

“Ga hier maar zitten.” Alberto gaf het meisje met het buitenlandse accent een vriendelijke wenk om naast de geïmproviseerde tafel plaats te nemen. Pas toen de oude man kordaat plaats maakte door zijn jas op het muurtje van de portiek te leggen, overwon Katrien haar terughoudendheid tegenover de al te complottende uitnodiging van de jongeling.

“Dat is de pastoor van dat dorpje daar. Je kunt hem ’s ochtends treffen”, verduidelijkte Alberto.

Sinds haar eerste verblijf in Italië, aan de universiteit voor buitenlanders in Perugia, stond Katrien telkens weer verstomd van de bijna onbeschaamde achteloosheid waarmee de Italianen zich één leken te voelen met schitterende kunstwerken en landschappen. Eerst vond ze dat ze enigszins barbaars waren geworden, onwaardige erfgenamen van zo'n weelde aan kunst en cultuur. Nadien had ze dit verdict sterk gemilderd, toen ze merkte dat deze onbevangenheid vooral voortkwam uit een antieke vertrouwdheid met de categorie der schoonheid, die in Italië overigens overvloedig aanwezig is. Ze had gelezen dat de Unesco een derde van het wereldwijde kunstpatrimonium in Italië situeerde.

Uiteindelijk was ze de wijdverbreide belerendheid waarmee haar landgenoten, de Belgen, kunst en natuur benaderden, nogal vervelend gaan vinden. Hun ijver om een museum te bouwen rond elke scherf of kei die na moeizame archeologische opzoekingen wordt opgediept en dan pompeus ‘historisch’ wordt genoemd, wekte haar vertederde spot op. Net zoals ze de aandoenlijke passie van de Vlamingen voor hun weliswaar rustige polders (de door haar vader aanbeden en op school de hemel ingeprezen boerderijen van het Vlakke Land) genadeloos was gaan relativeren.

Toch verbaasde het haar nog dat de twee mannen zo'n schitterend panorama, dat hen urenlang had kunnen boeien, als het ware de rug toekeerden. Dit was trouwens het uitzicht dat Stendhal in zijn ‘La Chartreuse de Parme’ had beschreven als een van de mooiste in de schepping. Op aanraden van haar professor had Katrien de roman van de grote Franse schrijver in de Italiaanse vertaling gelezen, bij wijze van taaloefening. Maar de passages over Griante had ze onlangs herlezen in de originele taal. Zo had ze in haar tweede moedertaal beter kunnen proeven van de vervoering die het Comomeer had opgewekt bij een schrijver die nochtans heel Europa had doorkruist.

“Ik ken Don Mario vrij goed. Morgen kan ik hem aan je voorstellen”, zei Alberto.

“Doet u geen moeite”, antwoordde Katrien haastig, nog steeds in de beleefdheidsvorm. Ze voelde zich verlegen, maar ook geveleid door de enigszins volhardende belangstelling van de bruinharige jongen met blauwe ogen. Zijn baard, zo merkte ze onmiddellijk, was pas zorgvuldig geschoren, hoewel de namiddag reeds een heel eind was gevorderd.

“Maar dat is graag gedaan.” En om zijn vurigheid wat af te zwakken, legde hij onmiddellijk uit – haar nog steeds nadrukkelijk tutoyerend – dat hij de volgende ochtend hoe dan ook op het gemeentehuis van Stazzone moest zijn voor een certificaat.

Romildo, de oude grootvader-schaker, die altijd El Cagnun genoemd werd, had meer oog voor het meisje dan voor zijn kleinzoon. Hij observeerde nogmaals het eeuwige vrouwelijke in actie. Op tachtigjarige leeftijd werd hij nog altijd gefascineerd door de gratie en de geluksbelofte die een ontloken meisje zelfs bij de somberste mannen oproept. Geen enkele deur – dacht hij zo – zelfs niet van de meest hermetisch gesloten kerk, had haar wimpers en de verleidelijke impuls van haar glimlach kunnen weerstaan.

Terwijl Romildo zijn toren voordelig ruilde voor die van zijn kleinzoon, inspecteerde hij aandachtig de kokette techniek waarmee Katrien zich op dezelfde golfenkte als Alberto had geplaatst. Hij had nooit kunnen begrijpen in hoeverre voorbedachtheid en bewuste berekening een rol speelden in het verleidingsspel van vrouwen. Terwijl hij zag hoe de Vlaamse met overgave het verhaal deed van haar queeste – helemaal vanuit België – naar het schilderij van de Heilige Hiëronymus, herinnerde hij zich plots levendig de sensuele lippen van een prostituee uit een bordeel in Como dat hij voor de oorlog vaak had bezocht. Ook toen had hij zich afgevraagd of de meegaande glimlach van Carlina di Parabiago (zoals ze genoemd werd), aan wie hij uit verliefde erkentelijkheid zelfs zijn horloge had geschonken, nu echt of gekunsteld was.

Toen hij Katrien hoorde praten over de Heilige Hiëronymus, patroonheilige van de vertalers, over wie ze haar eindwerk als vertaalster voorbereidde, herbeleefde hij in een flits de roes van zijn vroege jeugd, die helemaal op het liefdesspel was gericht. Hoewel er cultureel een millennium – en niet slechts vijftig-zestig jaar – was verstreken tussen zijn vloeibare brillantine en de gel van Alberto, stelde hij met een gerust gemoed vast dat er wezenlijk niets was veranderd. Van de agrarische beschaving die hij vóór de industrialisering had meegemaakt als dertiger, tot de zogenaamde postindustriële jaren negentig, kon alles revolutionair zijn omgegooid, maar niet het verlangen en de zoektocht naar het andere geslacht. Ten bewijze kon hij de koningin buitmaken die Alberto verstrooid had laten "in" staan. De partij was zo goed als afgelopen. Alberto was al een ander spel begonnen.

Stilletjes meewerkend, liet Romildo de twee jongelingen over aan wat waarschijnlijk hun eerste avondje zou worden. Hij was er zeker van bij te dragen tot een welkome ontmoeting die hij al als onafwendbaar aanvoelde.

El Cagnun hield veel van zijn kleinzoon. Meer dan van zijn zoon waarvoor hij, om de waarheid te zeggen, geen achtung meer had nadat die tegen het eind van de jaren zeventig ambtenaar was geworden bij de dienst voor openbare wateren in de regio Lombardije. Hij verdacht hem er ook van zich door de boeren van de vlakke steekpenningen te laten toeschuiven op een Zwitserse rekening in ruil voor het water waarop ze recht hadden. Hij herkende in Alberto's vader niet de oprechte zoon die hij altijd had gewild. Hij had natuurlijk geen bewijzen van de professionele oneerlijkheid van zijn zoon, maar de gewichtigdoenerij van zijn opgepoetste en onbetrouwbare spreekstijl was voor hem voldoende om hem te minachten. Zijn politiek en technocratisch jargontaaltje volstonden hem ruimschoots. Trouwens, dat zei hij altijd, mensen waarmee je geen dialect kan spreken, zijn niet te vertrouwen. Met Alberto daarentegen sprak hij bijna altijd cumasc, het plaatselijke dialect. Sinds hij die "teef van een Letizia, die zich op het werk ziek veinsde om naar de manifestaties van de linkse studenten van Leoncavallo te gaan" had laten zitten, bracht Alberto de weekends vaak samen met hem door aan het meer, waar ze visten of schaak speelden. Of runderhaasgebraad klaarmaakten. Volgens zijn grootvader bevond Alberto zich niet zozeer in een herstelperiode, maar veeleer in een soort van culturele omschakeling waarvan hij niet alle coördinaten kende. Hij moest natuurlijk bekomen van de sentimentele breuk, maar bovenal moest hij zichzelf weer opbouwen en daartoe moest hij een andere, veel diepere crisis doorworstelen. Wat hem had verwijderd van de trieste opgewektheid van Letizia, had niet alleen te maken met zijn gevoelsmatige relatie, maar was vooral een zaak van cultuur en politiek.

De enige dimensie die voor hem niet veranderde, was zijn activiteit als reclamegraficus. Integendeel, de laatste tijd wijdde hij zich met verdubbelde energie aan zijn werk. Hij was ook de technieken van de grafische computer beginnen te gebruiken. Zijn Macintosh, een tijdverslindend monster, verlichtte zijn avonden en deed hem vergeten, voor het magische scherm van gekleurde almacht. Zo werkte hij ook meer dan tien uren per dag met een licht genoeg dat zijn twee vennoten van de Editing Studio aangenaam had verrast. Niet zonder enige reserve hadden ze hem opgenomen in het door hen opgerichte bedrijfje. Ze waren van mening dat hij zich, zo niet ronduit als ondernemer, op zijn minst als ondernemer binnen de onderneming moest gedragen, als mede-ondernemer in alle betekenissen. Na een korte periode die, zachtjes uitgedrukt, niet denderend was geweest, had hij hen niet teleurgesteld.

Overigens kon Alberto niet langer overweg met het psychologische gezwets van de laat-feministen en de op het eerste gezicht "transgressieve", maar in werkelijkheid parasitaire praatjes van Letizia. Hij werd misselijk van de utopische en anti-productieve subcultuur gebaseerd op de onbepaalde "behoefte" van het individu die nooit getoetst worden aan de beperkte mogelijkheden om eraan te voldoen. Het onverantwoorde opeisen van het

zogenaamde “recht op geluk” deed hem steigeren tegen de wraakroepende linkse leepheid van het alles willen krijgen.

Hij was er sinds enige tijd van overtuigd dat bij het werk, bij het voortbrengen van rijkdom, de eerste plicht erin bestond aan niemand iets te vragen en zeker niet aan de Staat. Integendeel, het scheppen van toegevoegde waarde, met andere woorden, het toevoegen van waarde aan de Schepping, was volgens hem het enige dat iedereen echt van zichzelf moest eisen en aan de andere moest waarborgen. Aldus had hij geleerd mensen in te delen volgens hun verhouding productie-consumptie. Met uitzondering natuurlijk van kinderen, echte bejaarden en gehandicapten, had Alberto moeten vaststellen dat slechts heel weinig personen een actieve balans konden voorleggen. Bijna allen consumeerden ze meer dan ze produceerden, ook cultureel en sentimenteel.

“Dát is de echte economische crisis waarvoor alsmaar even erudiete als onwaarschijnlijke macro-economische verklaringen worden opgediept. In werkelijkheid – dacht hij – kunnen de dingen alleen maar eenvoudig zijn. Een beetje gezond verstand zou al volstaan: je kunt niet alles uitgeven wat je hebt verdiend. De eerste intelligente mensen uit de prehistorie hebben de beschaving op dit elementaire principe gegrondvest. Door zaden opzij te leggen om te planten in plaats van ze op te eten, is de landbouw ontstaan. De generaties die elkaar zijn opgevolgd na de jaren '60 daarentegen, hebben alles wat voorhanden was, opgeslokt. Alles kon gekocht worden in een oneindige reeks van afbetalingen. Vanwaar dan al die verwondering rond de crisis en de daaruitvolgende werkloosheid? Om aan de behoeften van de nieuwe markten te beantwoorden en om – bijgevolg – arbeidsplaatsen te scheppen, moet er voorzichtig bijengespaard geld voorhanden zijn om te investeren of moeten er ad hoc geleende kapitalen beschikbaar zijn.”

Over deze dingen kon Alberto alleen maar met zijn grootvader Romildo praten – als je het zo kan noemen. Zijn vroegere vrienden versleten hem inmiddels voor een halfgare en aan zijn landelijke roots verknochte yuppie. Hij had er ook voor gevreesd te zijn afgeleden naar een beperkend simplisme waarvoor alles ten onrechte duidelijk werd. Hij was beslist niet meer bereid de op zijn minst achterhaalde “economische” regels van het marxisme van Croce te volgen. Het idealisme van Croce en het materialisme van Marx waren reeds voor zijn ogen verbrokken. Hij las Hayek, Tremonti en trachtte zich vooral te informeren over de Amerikaanse economen die het socio-politieke model van het Ideal Typus bekritiseerden. Overigens was grootvader Romildo niet in staat zich als een echte kritische gesprekspartner te ontpoppen - zijn bagage qua economische cultuur was natuurlijk nihil. Hij fungeerde als onvrijwillig toehoorder van Alberto's eenzame politieke zoektochten. Alberto wantrouwde overigens zorgvuldig alle min of meer geaccrediteerde “deskundigen”. Hij wist ondertussen dat ze vals, leugenachtig en, vooral, hopeloos ondeskundig waren. Zeker die van links.

Met zijn grootvader kon hij over deze dingen praten, maar vooral nadenken in de meest rustgevende kalmte. Alberto kon dan wel niet tot een allesomvattende en overtuigende oplossing komen voor zijn nieuwe opvattingen, maar El Cagnun had voorgoed zijn sympathie gewonnen toen hij hem op een dag, op de terugweg van zijn berghut, als nooit tevoren in vertrouwen nam en zei: “Zie je, Alberto, ik en die idioot van jouw vader behoren tot de meest onwaardige generaties die ooit hebben bestaan op de aarde. Twee egoïstische generaties die uiteindelijk kinderen hebben gemaakt die hun pensioen zouden betalen en die ze een schuld hebben aangesmeerd van om en bij de vijftig miljoen lire per kop, die al zijn opgesoupeerd. En van al dat geld is niets echt in de toekomst geïnvesteerd. Erger nog, terwijl jullie ons buitensporig verzorgen en ons in staat stellen een mooi leventje te leiden met alle mogelijke bijstand, zullen jullie je erin moeten schikken ons vijftien, twintig jaar langer te onderhouden met de pensioenen die we onszelf hebben toegekend en die jullie je nooit zullen kunnen veroorloven. En van de erfenis, mocht er iets van overblijven, zullen jullie pas kunnen genieten wanneer het reeds te laat is.”

“Maar aan de erfenis denkt toch niemand, grootvader.”

“Daar zou ik nog niet zo zeker van zijn. Ik schaam mij deel uit te maken van deze dubbele generatie die het miserabele hedonisme tot vaandel van haar afschuwelijke kleptocratie – om de woorden van Bocca te gebruiken – heeft gemaakt. Het Tangentopoli, van voor Leone tot Craxi en Gardini, is niets anders dan het distillaat van de grote oogst die de profiteurs dertig jaar lang op jouw kosten hebben binnengehaald. Kijk bijvoorbeeld maar wat een parasiet je tante Patrizia is: pas veertig jaar, maar ze geniet al het minimumpensioen sinds haar achtendertigste. Dit ex-staatsambtenaresje mag jij nog minstens vijftig jaar onderhouden met ongeveer een miljoen lire per maand.”

“Dat heb ik ook sinds kort door. Stel je voor dat ik vóór haar pensionering zelfs heb ingestemd met haar achterlijke argument dat haar vervroegde pensioen een arbeidsplaats zou hebben geproduceerd voor een andere onderwijzeres! Ik schaam me om mijn onnozelheid.”

“Ofwel,” ging El Cagnun verder, “kijk je maar naar die ellendige vader van jou. Waar denk je dat hij het geld vandaan haalt voor zijn boot in Cinque Terre? Al twintig jaar speelt hij loopjongen en hielenlicker voor die ongelovige kaffer Gerosa, misschien wel de misdadigste politieke schijnheilige van de Regio. Wel, denk je dat hij zelfs maar een minimum aan godsvrees heeft? Sinds hij is binnengeraakt in het Consortium van de Aquaducten, heeft hij zich een villa gekocht in Portovenere, maar ik ben er zeker van dat hij voor de rest van zijn leven aan die femelaar vastzit. Jij zult beamen dat ik nooit een voet heb binnengezet tussen die Ligurische stenen die waarschijnlijk zijn betaald vanuit Lugano.”

“Papa voelt zich beledigd.”

“Als je eens wist hoe weinig me dat kan schelen! Toen jij een links extraparlamentair was, stond ik eigenlijk aan jouw kant. Beter een eerlijk leninist dan een schijnheilige met een Mercedes turbo en smerige maffiapraktijken. Sommige dingen moet ik je op je zesentwintigste toch eens zeggen.”

Alberto luisterde naar hem en vroeg zich af waarom hij vanaf de jaren dat hij op de Academie van Brera had gezeten, geen nauwere band had gehad met zijn grootvader. De mening die ze deelden over het babypensioentje van zijn tante die altijd op reis was, en de buitenissige levensstijl van zijn vader – tenslotte toch maar een parastataal ingenieurtje – overbrugde de vijfenvijftig jaren tussen hen beiden volledig. Hij had zelfs de indruk dat zijn filosofische opvatting vanaf die zondag bijzonder radicaal opnieuw ter discussie was gesteld. Aldus had hij het kritische onderzoek van zijn leven bespoedigd dankzij het gezelschap van de trage ouwe Alpijn, erop lettend nooit al te ver uit de buurt van een meditatieve fles Sassella te blijven. “In vino veritas,” herhaalde El Cagnun voorspelbaar, maar niet geheel ontoepasselijk, en zonder al te veel de draad van het gesprek te verliezen, ontkurkte hij een fles.

Katrien had zich lichtjes opgemaakt en zat nu tegenover Alberto aan een tafel van massief kastanjarahout. Het enige dat tussen hen stond, was de onvermijdelijke fles rode wijn uit Valtellina. De Vlaamse had niet lang weerstand geboden aan de uitnodiging voor een avondentje in de Enoteca in Porto di Domaso, het dorpje waar ze met haar vriendin aan de rand van het meer kampeerde. Ze waren enkele dagen eerder aangekomen, in afwachting van de nog jonge ouders van haar vriendin Chantal, die dolgraag op het meer van Domaso kwamen zeilen. De wens om haar verse jachttrofee aan haar vriendin te tonen had wel een niet geringe rol gespeeld in Katriens acceptatie. Chantal had zich natuurlijk nooit kunnen inbeelden dat je zo’n appetijtelijk mannelijk exemplaar kon opvissen in bergkerkjes, op zoek naar fresco’s met de afbeelding van de eerste Latijnse bijbelvertaler. Haar was niets van deze aard overkomen, zelfs niet na vier dagen topless zonnebaden op het strand.

Zodra ze aan tafel zaten, moest Alberto geen tactische posities meer innemen. Hij wou niet méér doen dan nodig. Hij liet het initiatief aan Katrien. De vrouw van woorden, de polyglotte, nam onmiddellijk het gesprek in handen en overheerste zo de man van de beelden, de estheet-graficus. Haar toon was vlot. Alberto zorgde vriendschappelijk voor een contrapunt, op een hogere en holle toon. Katriens vrouwelijkheid was compleet vrij van het ideologische klatergoud dat hij gewoon was van Letizia en haar zozegde “gecultiveerde” vriendinnen. Haar frisheid had hem in een wereld van rechtlijnige eenvoud geplaatst waarnaar hij reeds lang op zoek was, ver van de vaak hysterische neurose van de immer strijdende militantes. Hij had op zijn weg alleen begrip gevonden bij grootvader Romildo.

Paradoxaal genoeg nam de lichtheid van Katrien hem geheel in beslag. Haar gratuite echtheid had hem geheel in zijn hemd gezet.

Terwijl hij naar haar luisterde, had zijn in totale inertie voortgezette relatie met een getrouwde Milanese huisvrouw hem nog valser toegeschenen. “Een luxekippetje met mooie pluimen”, had hij gedacht bij hun eerste ontmoeting. Dat was tijdens een casting van jonge kinderen voor een koekjesreclame, waarvoor hij de restyling van het logo voorbereidde. Het enigszins uitdrukingsloze dochttertje werd niet geselecteerd voor de spot. Als troost had de moeder Alberto als speeltje uitgekozen voor een stipte wekelijkse en altijd snelle en zelfs gehaaste afspraak. Een enigszins passieloze en fundamenteel hygiënische copulatie ’s woensdags tussen tien en twaalf. De enige variatie bestond in de periodes van onthouding, die overeenkwamen met de gezinsvakantie, of de periodes van twee wippen per week, wanneer mevrouw haar grilletje had vóór ze naar de supermarkt ging. Samen met het onvermijdelijke lapje kalfsvlees en de gekookte ham sloeg de keukenprinses op die manier al even vleselijke emoties in, die Alberto met behaaglijke vitaliteit verstrekke.

In werkelijkheid kenden ze elkaar na bijna een jaar nauwelijks. Hun ontmoetingen speelden zich af in een uiterst rustgevende afname van woorden. In een soort van musculaire uitbundigheid die niet vrij was van esthetische strengheid. Ware “body performance” zonder psychologische complicaties. Twee lichamen die een soort van apollinische rite vierden in de meest absolute onverantwoordelijkheid en buiten alle tijd.

Hun relatie had nagenoeg geen geschiedenis, maar cultiveerde op contradictorische wijze een eigen wellustige zuiverheid, ware het niet dat ze al een beetje te lang duurde. Alberto was ook al de dag beginnen vrezende waarop hij, al was het maar wegens het risico van een "ongelukje", niet in staat zou zijn geweest de priapische rite met de mooie metropolitaanse bacchante op viriele wijze te vierden.

Katrien bleef ondertussen voortpraten. Ze had hem al uitgelegd hoe ze zich op elk van haar reizen steevast had gedocumenteerd en alle schilderijen was gaan bekijken die de Heilige Hiëronymus afbeelden. Dat van Leonardo in het Louvre, dat van Antonello da Messina in de National Gallery. Of de bijna verborgen ets van Dürer in een privé-collectie in Norwich.

“Nu herinner ik het mij, dat van Antonello ken ik ook. De heilige wordt afgebeeld op een hoge stoel aan een schrijftafel. Ik heb er een reproductie van in een monografie in mijn studio. En zijn nis is ingepast in heel mooie, harmonieuze Catalaanse architectuur, met een pauw.”

“En met zijn leeuw op de achtergrond. Dat schilderij vind ik het mooiste.”

“Een leeuw?”, vroeg Alberto.

“Er is vaak een leeuw. Er wordt verteld dat Hiëronymus hem een doorn uit de poot had gehaald. Uit dankbaarheid was het dier trouw gebleven aan de heilige die, meer dan vijftienhonderd jaar geleden, een groot polyglot en geleerde was. Hij kende goed Grieks en Hebreeuws.”

“Ach ja, de vertaling van de Bijbel, de Vulgaat.”

“Juist. Maar de Heilige Hiëronymus is ook om een andere reden interessant. Hij leidde een dubbel leven. Eerst had hij in openbare dienst een eersteklas carrière. Hij was secretaris

van de Paus en leidde vele delicate missies naar Gallië, mijn streek, en naar Jeruzalem. Een ware Kissinger van zijn tijd.

Nadien leidde hij een teruggetrokken ascetisch leven in de woestijn. Mijn stelling is dat deze twee dimensies niet slechts chronologisch op elkaar volgen, maar permanent aanwezig zijn in zijn leven. Zoals bij elke zichzelf respecterende vertaler trouwens.”

Alberto dacht dat hij droomde. Jarenlang had hij bijna uitsluitend gepraat met meisjes die er prat op gingen dat ze politiek geëngageerd waren en mechanisch tot twee dozijn stinkende sigaretten per dag rookten, onder het mummelen van zinnen vol anakoloeten en kanjers van illogismen. Ze liepen meer over van verlangen om te leven dan van leven zelf, waren meer machtsgeil dan verleidelijk, meer angstvallig sensueel dan erotisch. Katrien sprak correct Italiaans, hoewel het wel te horen was dat ze moeite had alles te vertalen: Italiaans was tenslotte haar vierde taal na het Nederlands, het Frans en het Engels. Ze drukte zich uit in complete, logische bevindingen, met intelligente levendigheid, zonder intellectueel vertoon. De passie die haar dreef, was geobjectiveerd, ingeschreven in een gerechtvaardigd en bevattelijk enthousiasme. Dat moest toe te schrijven zijn aan de discipline en de logica van het Belgische onderwijs en zijn Germaanse cultuur. Of misschien had het te maken met de grote Franstalige traditie van de conversatie, de gewoonte om rationeel en briljant te dialogeren. Haar vader, ofschoon Vlaming, was opgevoed in het Frans, zoals de gewoonte was in vele burgerfamilies in het Nederlandstalige Gent.

De Vlaamse extremisten noemden hun landgenoten die tot deze families behoorden en in hun perfecte tweetaligheid de Germaanse cultuur van de Nederlandse taal “verraadden”, niet zonder minachting franskiljons. De flaminganten, zoals de ultranationalistische en secessionistische Vlamingen door de Franstalige Belgen werden genoemd, hadden het op hun beurt niet kunnen verkroppen dat bijvoorbeeld hun nationale held, Tjil Uilenspiegel, in de roman van de Vlaamse schrijver De Coster in het Frans werd vereeuwigd: eeuwenlang hadden de cultuur en de gastvrijheid zich geïncarneerd in het geraffineerde woord van Voltaire en Flaubert.

Feit is dat Alberto in de ban was van de minervische woorden van Katrien. Te meer daar haar verklaring over het dubbele leven van de Heilige Hiëronymus, werelds en tegelijk contemplatief, hem wonderlijk treffend toescheen en ook van toepassing op zijn eigen culturele crisis.

Ondertussen had hij ook een licht kuiltje ontdekt in de kin van Katrien, die zich in spraakzaamheid had laten gaan toen ze zag hoe aandachtig ze werd aanhoord. Misschien zat ook het derde glas goed gerijpte Sasella met de zo typische ethergeur er voor iets tussen.

Alvorens op de steiger te stappen, liet Katrien zich met begerige interesse door de kok uitleggen met welke groente hij het gestoofde ossenvlees had klaargemaakt waarvan ze nog een mooie plak had bijgevraagd.

Alberto wist niet goed meer wat hij moest doen. Hij wist echter met zekerheid dat hij aan niets anders nog zijn ziel en lichaam zou hebben toegewijd: hij zou tot elke prijs en bovenal van Katrien houden.

De warme dag had zich inmiddels volledig overgegeven aan de “brevia”, het briesje dat van Menaggio en Gravedona over het meer waait tot aan de monding van de Adda. De koelte van de avond liet zich wiegen op de branding van de lichte golven van het meer, waarop de schaduwen van de nauwelijks verlichte vissersboten zich eenzaam aftekenden. Tegen het muurtje van de pier leunend, waren de twee jongelingen overgegaan tot schertsende vertrouwelijkheid, het elkaar onrechtstreeks vertellen van wat ze verafschuwden - als goed estheet wist Alberto maar al te goed dat dit altijd resulteert in eensgezindheid over de persoonlijke smaken.

De omtrek van het meer werd afgebakend door de lantaarns van de wandellanen die elkaar langs het meer opvolgen: Colico, Gravedona, Dongo, Menaggio, tot aan Tremezzina.

En daarrond al de lichtjes van de ontelbare huizen en berghutjes die als betoverd het meer aanschouwden dat ternauwernood werd verlicht door een wassende halve maan.

“Speel voor gids, toon mij waar de kerk van Brenzio van deze namiddag zich bevindt.” Katrien had ongedwongen met haar rechterhand die van Alberto vastgenomen en ermee naar de berg geweest en, met de wijsvinger van de linkerhand in de hoogte, deed ze hem voor hoe hij haar de kerk moest wijzen. Bij deze ietwat onhandige en bijzonder intieme beweging drukte haar boezem iets te lang tegen de naakte arm van Alberto om het als een toevallige aanraking te kunnen beschouwen. Het was de eerste keer dat hun lichamen elkaar aanraakten. Katrien ontwaarde in zichzelf de verborgen wens te begrijpen of ook haar lichamelijke gewaarwordingen zich konden afstemmen op de beschikbaarheid die ze bijna onmiddellijk had gevoeld bij de eerste ontmoeting aan de kerk. Ze wou vaag weten of de diepe sympathie van de aantrekking ook na de waarheid van het oppervlakkige huidcontact zou blijven bestaan. Lichamelijke apathie had haar altijd heel vlug te kennen gegeven wat de consistentie van haar verliefdheden was. Door haar temperament en opvoeding rationaliseerde ze haar relaties erg en ze wist dat ze de onweerlegbare bevestiging van haar zintuigen nodig had. Met Alberto had ze reeds vlug voorvoeld dat ze zich niet zou moeten dwingen hebben om aan hem toe te geven. Misschien was het haar eerste beeld geweest, dat van de aandachtige en – tegelijkertijd – dromerige schaker, dat haar een duidelijk poëtisch en verleidelijk gevoel had gegeven. Het beeld van een stille jongeman, rustig en geconcentreerd, in het gezelschap van een oude man, onder een vijftiende-eeuws gewelf met daarboven een weelderig en onaangeroerd landschap. Dat vervreemdende beeld zou ze in ieder geval nooit vergeten.

Alberto, in plaats van haar te volgen met de wijsvinger in de richting van de berg, zoende haar en trok haar lichtjes naar zich toe. Niet dat hij dit beslist had: hij wou en kon niet anders. Katrien merkte zijn geëmotioneerde schuchterheid, in schrille tegenstelling tot de indruk van viriele ervaring die zijn figuur leek uit te stralen. In Alberto had ze het type man herkend voor wie alles gemakkelijk was. Het type dat nooit zou moeten vragen. Het was genoeg dat hij er was en de anderen hadden niets beters te doen dan zich aan zijn gratie te wijden alsof het de meest natuurlijke zaak was. Katrien had altijd al een zwak gehad voor mooie mannen, zolang ze met hun verleidelijke onweerstaanbaarheid niet te koop liepen.

De volgende ochtend stond de zon reeds hoog toen Katrien ontbeet op het terras van de jeugdherberg aan de oever van het meer. De bries was nog niet opgekomen en de waterspiegel was volmaakt glad. Er waren alleen de golven van de boot die juist voorbij de Abdij van Piona voer die recht tegenover Domaso is gebouwd. Haar vriendin Chantal was enigszins gepikeerd omdat ze geen gedetailleerd relaas had gekregen van het avondje uit en had Katrien al snel alleen aan tafel achtergelaten, waar ze dromerig zat te turen naar de Legnone, de berg van meer dan tweeduizend meter die achter Colico, aan de punt van het meer, steil in de hoogte torent.

Hoewel Katrien tot veel meer bereid geweest was, speet Alberto's beheerste ingehoudenheid haar niet. Hij had haar al vlug naar de kampeerplaats vergezeld en een afspraak gemaakt voor de volgende morgen. Ze hadden gezoend, maar hij had ervoor opgepast niet te ver door te dringen tussen haar lippen.

Ze zag hem met lichte tred naderen, met zonnebril, keurig gepoetste mocassins, jeans en felgekleurd hemd. Plotseling kwam het beeld van de engel van Wim Wenders haar voor de geest. Ze dacht bij zichzelf dat sommige jonge mannen zoveel gracieuze schoonheid bezitten dat slechts de liefvalligheid van de mooiste vrouw die kan evenaren.

“En, goed geslapen? Klaar voor Don Mario?” Haar op het kuiltje in de kin zoenend nam hij haar wijsvinger. Met het gebaar van de avond tevoren richtte hij haar vinger lief naar

Brenzio en Stazzona. In de auto begon hij haar, duidelijk tevreden dat hij de draad kon opnemen, in de volle zon de plaatsen aan te duiden waarover zij gisteren in het donker uitleg had gewild.

“Daar, zie je, dat is de woonhoeve van Miglio, de grondwettelijke theoreticus van de federalisten.”

“Ha, die racist en separationist”, zei Katrien.

“Hoezo, racist en separationist? We zijn hier niet bij het Antwerpse Vlaams Blok! Een beetje van zijn rode wijn – zie je die wijngaarden? – zou die Belgische intellectuelen en journalisten, om maar niet te praten van de Franse, al overtuigen. In het algemeen passen de Franstaligen vanuit de hoogte van hun wijdverbreide betweterigheid op Italië de interpretatieschema's en de beoordelingscriteria toe die ze – vaak ook verkeerd – in Frankrijk of in België gebruiken.”

“Maar ze houden veel van Italië”, trachtte Katrien te vergoelijken.

“Dat weet ik zo nog niet. Beminnen zonder kennis leidt vaak tot eigenliefde.” Alberto begreep te laat de bijzondere dubbele betekenis van zijn laatste zin in de context van hun relatie die nog geheel te kennen en op te bouwen was. Katrien echter zag het als een vleende verklaring voor zijn betrekkelijke terughoudendheid de avond tevoren.

“Feit is dat de marxisten meer dan vijftig jaar een totale hegemonie hebben uitgeoefend op de politieke en culturele intelligentsia, zelfs op de mildste, ook al waren ze er in geen enkel Europees land in geslaagd aan de macht te komen.”

“Maar jij, was jij ook niet links?”

“Ik ben er veel te lang gebleven, tot enkele maanden geleden. Ik had ook een vriendin die bij de militanten van extreem links is gebleven en die me nu lichtjaren weg lijkt.”

Alvorens Stazzona binnen te rijden, reed Alberto vlug langs het hek van het huis van grootvader Romildo. “Wil je een lift? Wij gaan naar Don Mario.” De oude Alpijn was in de moestuin 'rucola' aan het plukken voor in de salade en wat snijbieten voor de groentesoep. Hij was in het gezelschap van Giovanni, die reeds een leven lang zijn vriend was. El Crapun, zoals iedereen hem noemde zonder te weten waarom, was diegene die na de oorlog altijd de klompen aanhad die hij had gemaakt uit de koppelriem van Mussolini. Ook El Crapun was bij de partizanen van Dongo en, naar eigen zeggen, had de koppelriem van de Duce geen waardiger functie kunnen vinden.

“Nee, gaan jullie maar en zeg aan Don Mario dat hij veel beter de jongeren zou trouwen in plaats van de begrafenis van de ouden voor te bereiden.” El Crapun tastte hierbij uit bijgeloof onder de flap van zijn gulp om zich tegen ongeluk te beschermen.

Voorbij de tachtig – dacht het meisje – krijgen ook vulgaire gebaren een goedmoedig tedere waarde.

Katrien ontdekte aldus een ronduit onbekend en verrassend Italië. En nog groter was haar verbazing toen Alberto haar vertelde dat El Crapun nooit het verhaal had ontkend dat hij, samen met andere partizanen, de mythische schat van Dongo had verstoppt die de Duce en Claretta bij zich hadden om naar Duitsland te vluchten. Zelfs Churchill was in hoogsteigen persoon naar Domaso gekomen om de schat te zoeken. Naar verluidt wou hij er alle geheime documenten uithalen die op hem betrekking hadden en waarvan hij niet wou dat ze bekend raakten. Het scepticisme van het volk tegenover de machtigen heeft zijn materiële gronden.

“Nu zal ik je voorstellen aan Don Mario. Ik ken hem sinds ik naar het leger vertrok. Voor de inlijving had ik mezelf een vakantie gegund en we ontmoetten mekaar bijna elke dag in een gezelschap dat enkele jongeren uit de streek hadden opgericht. Zo heb ik een kort maar intensief contact met hem gehad. Mijn toenmalige vriendin, Letizia, had zich zoals gewoonlijk weer ziek laten verklaren en was meegekomen. Er waren vaak levendige discussies waarin, zonder veel methode, evengoed over eschatologie en politiek als over cultuur en economie werd gepraat. Ik heb er echter goede herinneringen aan overgehouden.”

Katrien luisterde verbaasd. Ze was bijna vergeten dat het doel van hun autorit naar de priester helemaal daarboven in het dorpje haar vredige zoektocht naar de Heilige Hiëronymus was. Ze kwam in contact met een onvermoede politieke levendigheid die ze nooit eerder echt had kunnen benaderen.

Haar België had haar gewoon gemaakt aan een onvolgroeide en ontzielde verhouding met de staat. Een heel ijle en uitgebeende verhouding met de polis als menselijke stad. Het niveau van sociaal-democratie en politiek-economisch etatisme was zo ver gevorderd – m.a.w. gebureaucratiseerd – dat actief bezig zijn met politiek als een ongewone bezigheid werd beschouwd: als alles geïnstitutionaliseerd en minutieus gestructureerd is, lijkt praten over politiek belachelijk of vervelend als je er niet beroepshalve mee bezig bent.

Katrien zag enerzijds hoe de ideologische standpunten in Italië vaak archaisch waren, maar anderzijds moest ze een gezonde humanistische vitaliteit vaststellen. De tegenpool van de cultuur die eigen was aan het endemische etatisme (anders gezegd, het reële socialisme): technocratisch en alle verantwoordelijkheid ontnemend.

Het viel haar daarom absoluut niet zwaar bijna stilzwijgend aanwezig te zijn tijdens de ontmoeting tussen Don Mario en Alberto. Ze begreep bovendien van bij het begin dat de oude priester er sympathieke, maar fundamenteel schismatische standpunten op na hield. De brave kapelaan maakte aanspraak op de noodzakelijkheid, binnen de Kerk, van democratische “basisinstituten”. Katrien, die katholiek was zoals een Belg nog wel Romeins burger kan zijn, wist hoe dan ook goed dat praten over democratie binnen de Kerk (zeker de Roomse) zowat gelijkstond met een theologische vereenzelviging van het principe van het mystieke lichaam met de dictatuur van het proletariaat. “Als er één instelling is – dacht ze – die geen, maar dan ook geen enkel uitstaans heeft met de democratie, dan is het wel de katholieke Kerk.”

Ze lette er wel voor op haar opmerking niet te uiten aan de enigszins heterodoxe priester en nam zich voor er eerst voorzichtig met Alberto over te praten. Voor de rest wachtte ze op de kans om in het gesprek haar heilige vertaler te berde te brengen, die voor haar trouwens veel belangrijker was dan de democratisch aandoende dwaasheden van de priester die weliswaar genereus was, maar ver van de ware leer afweek en canoniek protestant was.

Zonder te laten blijken dat de grote heilige, die veeleer mystiek asceet dan politiek opstandeling was, zich in zijn graf zou hebben omgedraaid bij het aanhoren van slechts een tiende van wat Don Mario zei, slaagde Katrien erin het gesprek om te buigen van de hervorming van Vaticaan II naar een merkwaardige vraag. “Wat is volgens u, Don Mario, de verklaring van de mythe van de doorn in de poot van de leeuw en de helende tussenkomst van de Heilige Hiëronymus?”

Het was de priester duidelijk aan te zien dat hij hierover nooit had nagedacht. Hij was behoorlijk uit het lood geslagen door de vraag. Het leek alsof hij de eerste maal naar het meisje keek. Hij had haar al te snel voor een linkse militante gehouden, een die systematisch overal tegen was, zoals Letizia. Hij wist niet wat te antwoorden en voor het eerst sinds hun ontmoeting zweeg hij. Zijn gedachten, die geheel en al doordrongen waren van de tegenstelling “Gods volk versus de ecclesiastische hiërarchie”, waren zo bruusk tot stilstand gebracht dat ze allemaal samen op zijn blinkende, al jaren kale voorhoofd gekatapulteerd leken.

“Ik zou het zo maar niet kunnen zeggen”, stamelde de priester. Met hervonden welbespraaktheid voegde hij eraan toe: “Misschien gaat het om een volkse verering van de heilige chirurg. In een fresco in het Oratorium van Vergosio wordt de Heilige Hiëronymus afgebeeld met de Heilige Rochus met een zwerend been. Er moet een verband zijn met de verwonde poot van de leeuw.”

“Het Oratorium van Vergosio. Waar ligt dat?”, vroeg Katrien onmiddellijk met grote belangstelling, hoewel ze niet erg overtuigd was van de veeleer medische uitleg van de priester.

“In de bossen boven het dorpje hier, is er een kapel uit de zestiende eeuw met waardevolle schilderijen, zoals in vele kerken in deze streek. Weet u, ten tijde van het lutherse schisma hebben wij, van de katholieke kerk, om ons geloof te verdedigen vele kerken moeten bouwen en in deze grensstreek met het gereformeerde Zwitserland vele kloosters van het rotsvaste orthodoxe geloof gesticht, trouw aan het Concilie van Trente.”

“Nu gaat u toch niet contrareformatorisch worden, hé, Don Mario?”

“Je moet daar niet mee lachen, Alberto, met die zaken. De eenheid van de kerk is het hoogste goed dat we hebben. Unam, sanctam et catholicam.”

Katrien amuseerde zich kostelijk. Dat was nu het Italië dat ze wel kende: het tegenstrijdige Italië dat in zijn anarchie in staat is tot grote toewijding en grote werken, maar alleen bij uitzonderlijke gelegenheden. Don Mario die (zonder het zelf te beseffen) enigszins ketterde, riep zichzelf uit tot heldhaftig voorvechter van de orthodoxie tegen de luthersers, die tot schismatici werden verklaard, maar niet veel heterodoxer waren dan hij.

“En het fresco van Brenzio, Don Mario?”

“Ach, dat is compleet beschadigd. Kijk hier, juffrouw.” En hij ging een album halen. “Ziet u, men ziet er nog nauwelijks iets van door de hamerslagen. In de achttiende eeuw restaureerden ze zo, met het houweel.”

De priester had verschillende foto's getoond van de kerk die aan de Heilige Johannes de Doper was gewijd. Het was duidelijk dat het niet de moeite loonde ter plaatse te gaan om het verminkte schilderij te bekijken.

Het was reeds voorbij de middag. Ze namen afscheid van de priester en Alberto nam Katrien mee om boodschappen te doen. Bresaola, salami, kaas, brood, vruchten en wijn. Hun bestemming was de berghut op meer dan duizend meter met een eindeloos uitzicht op het meer.

“Zie je, vandaag kun je zelfs de Madonnina van de Dom van Milaan zien. Kijk.” Alberto gaf de verrekijker aan Katrien terwijl hij het eten begon te schikken op de tafel onder de pergola.

“Mijn grafische studio bevindt zich daar, rechts van de wolkenkrabber.” Alberto sprak haar aan alsof ze vanop bijna honderd kilometer echt zijn Editing Studio zag. Terwijl hij de vruchten in de fontein van de bron afspoelde, voelde hij zich gelukkig omdat hij haar hierboven had gebracht, alleen, met de eerste burens op ruim vijfhonderd meter: een andere berghut die er echter onbewoond uitzag.

“Wat zijn die ruïnes daar?”

“Dat zijn de overblijfselen van het oude huis dat is afgebrand. De fascistten hebben het vernietigd uit wraak, omdat de partizanen er hun basis hadden gevestigd. Grootvader Romildo had zich bij hen aangesloten na de beroemde 8 september in '43, nadat hij het leger van Badoglio had verlaten, toen het regime volledig in elkaar begon te storten. De andere antifascisten hadden zich ook niet veel eerder geroerd. Pas na twintig jaar heeft hij het huis steen voor steen terug kunnen opbouwen. Twee jaar lang heeft hij samen met bevriende metselaars geen weekend zonder mortel en truweel doorgebracht.”

“Je grootvader bevalt me steeds beter. Is hij communist?”

“Maar neen, hij heeft altijd voor rechts gestemd en nu heeft hij sympathie voor Forza Italia.”

Katrien begreep er weer niets meer van: hoe kon men nu tegelijkertijd partizaan en fascist zijn, om zich vervolgens aan de kant van de liberalen te scharen?

“Neen, niet terzelfder tijd. Tijdens de twintig jaren fascisme in Italië waren er uiterst weinig tegenstanders, wat er ook moge worden beweerd. Trouwens, bij jou in België, zeker in Vlaanderen, was het nog erger. De weinige partizanen hebben pas op het laatste moment van

zich laten horen. En niet weinigen daarvan waren tot korte tijd daarvoor fascisten, zij het van het lauwe en passieve type.”

In plaats van recht tegenover hem te eten, was Katrien naast Alberto gaan zitten. In de schaduw van de pergola van kiwivruchten zaten ze te praten, terwijl ze het immense panorama van het meer aanschouwden. Op de achtergrond tekenden de bergen van Valsassina een grijze lijn van rotskammen in de hemel.

“Maar waarom stemde hij dan voor rechts als de fascisten zijn huis in brand hadden gestoken?”

“Uit minachting en afkeer voor de hevige redevoeringen van de antifascisten van het laatste uur. Nog liever dan de lege en bombastische retoriek van de “partizaanse en revolutionaire vrijheidsstrijd” te onderschrijven, verkoos hij zich aan te sluiten bij de verliezers, in het meest rigoureuze respect voor de democratie en het parlementaire spel.”

“Dan heeft hij altijd in de oppositie gezeten.”

“Inderdaad. Terwijl zijn vroegere vrienden hun voordeel hebben gehaald uit hun op zijn minst laattijdige, zoniet waardeloze antifascisme, heeft hij ervoor gekozen om door te gaan voor een oorspronkelijke fascist en zelfs een neofascist, in plaats van prat te gaan op een verleden als groot en roemrijk verzetsstrijder. Slechts weinigen zijn aan zijn zijde gebleven en hem trouw geweest. Maar iedereen heeft hem altijd gerespecteerd.”

“Je grootvader bevalt me alsmaar beter. Ik meen te begrijpen waarom ze hem El Cagnun noemen”. Bij deze woorden drukte ze zich tegen hem aan alsof ze met haar lichaam ook de fiere eenzaamheid van de oude Alpijn wou omhelzen.

Alberto had op dit moment gewacht toen hij Katrien meenam naar zijn meest intieme universum. Nu was de tijd gekomen om met haar de liefde te bedrijven.

Ze wijdden zich hartstochtelijk aan het liefdesspel tot aan de avond. Dan, geleegd van alle wilskracht, vielen ze in een kinderlijke slaap.

Katrien ontwaakte als eerste, door een koud briesje dat bij het vallen van de avond de kamer was binnengefladderd. Met een oude trui van Alberto’s grootvader aan, ging ze buiten op het terras om het gevoel van perfect geluk waarmee ze was opgestaan, in haar geheugen te verzegelen. Ze ging terug binnen om Alberto toe te dekken en alvorens koffie te zetten verwijlde ze nog even in de roes van de meest omvangrijke en luchtige stilte die ze ooit aanhoord had. Ze dacht aan Jean d’Ormesson die er zich in zijn laatste boek *La douane de mer* over bekloeg dat hij niet de tijd had gehad om aan zijn buitenaardse gezelschap de schoonheid van Bellagio te beschrijven. Ze dacht aan Alberto: ze was er inmiddels zeker van hem gelukkig te kunnen maken en geheel de hare.

Ze bracht hem een grote kop koffie om hem terug te brengen tot haar, tot haar erkentelijkheid. Ze wou hem laten voelen dat ze met hem was, dat ze niets anders wenste. Ze wou er nog eens de bevestiging van door strelingen. En woorden, dit keer over de toekomst.

Ze bleven praten totdat ze de sterren konden tellen. Ze stelde hem vragen over zijn werk, zijn vennoten, zijn projecten. Ze sprak hem over haar programma om met haar thesis haar studie als vertaalster af te ronden. Over haar Vlaamse en Franstalige vrienden. Haar eerste werkervaringen.

Daarna lieten ze zich opslokken door de nacht in de scherpe geur van het vlees.

Ze werden wakker gemaakt door de geiten die niemand hoedde. De beesten liepen in het wild rond in de buurt sinds, twee jaar geleden, met een aanzienlijke financiering van de Europese Gemeenschap, een totaal overbodige, fantastisch uitgeruste en nooit gebruikte megastal was gebouwd. Het “project” voorzag ook in een schimmige kaasfabriek, die nooit werd afgemaakt, voor de meer onmogelijke dan onwaarschijnlijke geitenkaas. Een meesterwerkje van nepotisme, fraude, verspilling en verval. Om zijn priemel te beschermen en om te vermijden dat de stomme, criminele beesten zijn erwten zouden opvreten, had

grootvader Romildo een omheining rond de berghut gebouwd, ook al was hij de eigenaar van bijna een hectare. In deze streek omheint men zijn eigendom in de bergen nooit.

Bij het opstaan dacht Katrien onmiddellijk aan Chantal. Ze moest haar op zijn minst opbellen. Alberto had haar al aangekondigd absoluut niet van plan te zijn terug te keren naar het meer. Ze besloten inkopen te doen en even langs de kampeerplaats te gaan om de “verraden” vriendin op de hoogte te brengen. Zo konden ze enkele wittebroodsdagen in totale autonomie doorbrengen. En terwijl Alberto de kelder in de berghut verder tot op de rots zou uitgraven, zou zij aan haar thesis voortwerken. Ze gingen ook naar het fresco op de linkerwand van het Oratorium van Vergosio kijken, waar de Heilige Hiëronymus tussen de Heilige Rochus en de Heilige Nicolaas hangt.

Ook Alberto was verwonderd zo'n grootse schilderijen uit de zestiende eeuw compleet verloren in de bergen aan te treffen. De heilige van de Vulgaat was erop afgebeeld met een indrukwekkende baard en in de rechterhand de miniatuur van een kerk, ter illustratie van zijn hoedanigheid als Vader, Doctor en verdediger van het katholicisme.

Alberto trachtte de fresco's te analyseren met de ogen van een vertaalster, zoals Katrien ze ongeveer moest zien. Hij had zich geconcentreerd op de heilige alsof hij daarin andere sporen, andere fragmenten wou vinden van de vrouw waarop hij verliefd aan het worden was. Hij moest haar dichter benaderen, aanvaarden, vertalen. Om er zich eigen van te maken natuurlijk. Hij moest als het ware hetzelfde proces doorlopen dat aan de grond ligt van elke vertaalhandeling. Katrien had hem gedetailleerd de volgorde van de mentale processen uitgelegd die een goed vertaler nauwgezet volgt: eerst “architectuur” op verschillende niveaus van de tekst, om deze beter te begrijpen en te reconstrueren in al zijn connotaties; ten tweede, erkenning van de vreemdheid van de tekst, van het “andere dan zichzelf”, om er intiem mee vertrouwd te geraken; ten derde, trouwe weergave in de doelttekst van alle semantische en stilistische componenten van de brontekst.

In deze drie processen had Alberto de verwarde opeenvolging van zijn gevoelens en zijn liefdeshandelingen herkend. Hij zocht nu naar de eigenlijke vertaling ervan voor zichzelf en voor haar, voor hen. Nadat hij haar had ontvangen in zijn wereld en nadat hij was doorgedrongen tot in haar intimiteit, moest hij haar “weergeven”, in al haar volledigheid, en haar teruggeven aan de Katrien die zich verbonden had met het nieuwe leven waarvan ook hij gelukkig deel uitmaakte.

In elk geval wenste hij aan Katrien te denken als aan de vrouw waarmee hij iets kon doen. Ook op het professionele vlak.

Eigenlijk was zij het die hem een oplossing voorstelde die hem onmiddellijk gepast leek. Na haar thesis zou ze kunnen werken in de grafische studio die aldus zou worden uitgebreid met de activiteiten die aan de productie voorafgingen: conceptie en redactie van teksten en meertalige vertaling.

“Ik heb reeds als stagiaire gewerkt in een vertaalbureau in Brussel dat in de schoot van de eigen zetel een dochterbedrijf opgericht had dat volledig op prepress was gericht. Vertalers, revisoren, terminologen, illustratoren en grafici waren samen met ruim dertig. In Milaan zou het tegenovergestelde moeten gebeuren: ze zouden beginnen met de reeds bestaande grafische computer om zo tot copywriting, vertaling en meertalige editing te komen.”

Slechts achtenveertig uur waren verstreken sinds hun eerste ontmoeting en Katrien wist reeds dat hun eerste zoontje – als ze er ooit een zouden hebben – een Franse naam zou krijgen. In Franstalige landen was de naam, in tegenstelling tot het moderne Italië, nog vrij gebruikelijk: Jérôme, afgeleid van Hiëronymus.